

בס"ד

שיעורי הגר"א עוזר שליט"א ראש ישיבת אתרי

המתקיימים בבית הכנסת "מאור ישראל", בראנד 18, הר נוף

בענין:

**אכילת נשי ועבדי
בהן בתרומה**

- שם -

נמסר בש"ק פרשת אמור ה'תשע"ד

בש"ק פרשת בהר יחל השיעור בשעה 5:30 אחה"צ בביהכ"ס אהל שרה ויהיה בענין:

שש ויובל בע"ע

מנחה בשעה 5:10

בברכת התורה
המארגנים

לקבלת השיעורים באימייל יש לכתוב בקשה לתמנת: timnal@zahav.net.il

אכילת אשת כהן בתרומה

בתרומה (כדתנן ביבמות ט:). הרי באופן זה אינה אוכלת מחמת כהן, שהרי זרעה איננו כהן, וגם בעלה הכהן מת ופקע קנינו. ואין לומר שכל שנשאר לה ממנו זרע עדיין נשתייר בה כח בעלה הכהן, שהרי דין זה אמור גם באנוסה ומפותה שמעולם לא היתה קנינו - אלא דין הוא שניתן כח אכילה לבת ישראל כל שיש לה זרע מכהן, כדדרשינן בתו"כ מ'ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו' - יאכילו בלחמו. ואם כן מסתבר דה"ל באשת כהן י"ל שבכך שנישאת לכהן יש לה כח אכילה עצמי ולא מחמת שאכילתה אכילת קנין הכהן.

ונראה שכן מבואר בריטב"א (יבמות טז): בבאור דברי הגמרא שם לפרש הא דקתני בברייתא 'הבת מאכלת' - מאי בת דקתני אַם, ופירש הריטב"א דקרי לה 'בת' לזו האוכלת מחמת בן מכהן, דקרינן בה 'בת כהן'. פירוש, כי היכי דבת כהן דינה ככהנת לענין תרומה [וכן לענין שאין בנה טעון פדיון], כך 'אם כהן' שיש לה זרע מכהן הריהי כ'בת כהן' לענין תרומה. הרי שאוכלת מחמת זרע דינה להיחשב כ'בת כהן', ואם כן מסתבר שאף אשת כהן נעשית כבת כהן ואוכלת מחמת עצמה.

והנה הגרא"ו והאמרי-משה שם נקטו שאשת כהן אוכלת רק מחמת כח עצמי שנעשית ככהנת, אבל לא מכח בעלה הכהן, שלא כעבד ובהמה של כהן. ונראה שחידוש זה קשה להיאמר [וקושייתם שהכריחתם לזה מתיישבת בכמה אנפין - כדלהלן בסוף הדברים], שהרי סו"ס נתרבתה אשת כהן עם שאר 'קנין כספו', ופשטא דמלתא דדינה שוה לעבד ובהמה לאכול גם מחמת הכהן, מפני שיש לו קנין בה. ועוד יש להוכיח כן מהסוגיא דיבמות (טו). שאשת כהן שהיא חללה כגון אלמנה שנישאה לכה"ג, הגם שאינה אוכלת בתרומה שהרי נתחללה מן הכהונה - עבדיה אוכלים מדאוריתא לרבא ולרב אשי כדן עבדי כהן שקנו עבדים, דאתרבו מ'זכהן כי יקנה נפש קנין כספו' - קנינו שקנה קנין אוכל [וכגון שנתנו לו לעבד ע"מ שאין לרבו רשות בו. רש"י ותוס' וכו"ה בירושלמי]. ואי נימא שכל כח אכילת אשת כהן אינו מחמת בעלה הכהן אלא מחמת עצמה שהיא ככהנת, הרי זו שנתחללה מן הכהונה וזרה היא לכל דבר (כדאמרינן ביבמות עד:), ובהכרח שאין עבדיה אוכלים מכחה שהלא היא עצמה אין לה כח אכילה - אלא מוכח שאף לה יש כח אכילה מחמת בעלה, משום היותה קנין הכהן וכמו עבדיו, ועל כן עבדיה אוכלים כדן קנינו שקנה קנין.

נמצא א"כ שאשת כהן אוכלת בתרומה מכח שני דינים: מחמת בעלה הכהן, ומחמת עצמה - שנעשית 'כהנת' בנישואיה.

א 'זוה לך תרומת מתנם וגו' כל טהור בביתך יאכל אתו' - פרש"י מהספרי: לרבות אשתו. ובתוס' (יבמות סח.) כתבו דהך דרשא אסמכתא בעלמא היא, שהרי בגמרא (ביבמות טו. ובכ"מ) ובתו"כ (אמור) ילפינן דאשת כהן אוכלת בתרומה מ'זכהן כי יקנה נפש קנין כספו'. אכן רש"י בקדושין (י:) נקט שדרשת הספרי דרשה גמורה היא. וכן מורים דבריו בסדר אמור (כב,יא). וא"כ לדבריו הדר קשיא ל"ל תרי ילפותות, מ'קנין כספו' ומ'כל טהור בביתך'. אכן מפורש ברש"י בקדושין שם ש'קנין כספו' בא ללמד על ארוסה לכהן, שאוכלת מן התורה בתרומה משום קניינה לבעלה [ומדרבנן אינה אוכלת, גזרה שמא תשקה כוס לאחיה ולאחיותיה או משום סמפון. כתובות נז:], וקרא ד'כל טהור בביתך' מיירי בנשואה שכבר נכנסה לביתו. אלא שעדיין צריך לבאר כיון שכבר אוכלת מן האירוסין מהתורה, ל"ל קרא לרבות את הנשואה. [וע' או"ש אישות י,יט שהביא מהספרי - זוטא לדרוש קרא ד'כל טהור בביתך' לענין הגעת זמן הנישואין אעפ"י שלא נכנסה לחופה. ודברנו בזה במקום אחר].

והנה חקרו האחרונים (בית האוצר קסה, קובץ הערות מז ואמרי משה יג) בדין אכילת תרומה באשת כהן, אם גדרו כאכילת עבד של כהן וככהנת כהן שאכילתם אך מחמת בעליהם הכהן, ואין להם זכות בתרומה מחמת עצמם, או דלמא יש לאשת כהן כח אכילה עצמי, שנוספה בה מעלה עצמית בכך שהיא אשת כהן. והביא הגר"י ענגיל (שם) להוכיח כן מלשון הר"ש (תרומות ו,ב) 'דנעשית כהנת בנישואיה' - משמע שיש לה מעלה עצמית לאכול בתרומה, שנעשית 'כהנת'. ועוד הוכיחו הגר"ע והגרא"ו מפירוש המשנה לרמב"ם (גטין יא) בהא דאמר להם ר"מ לחכמים דהאומר תנו שטר שחרור זה לעבדי אם רצה לחזור חוזר שהרי הוא פוסל את עבדו מן התרומה כשם שהוא פוסל את אשתו - אלמא חוב הוא לעבד לצאת. ואמרו לו חכמים 'מפני שהוא קניינו', ופירש הרמב"ם שזו שהעבד אוכל בתרומה, לא הוסיף בעצמו מעלה עד שתאמר שחובה היא לו כשיוצא לחירות בהפסידו מעלה זו, אלא כמו שתאכל בהמת כהן תרומה מפני שהיא קנינו - הרי מוכח מפירוש המשנה שהעבד שונה בזה מאשה, שאכילת אשת כהן היא מחמת מעלה עצמית שקנתה וכדברי הר"ש שנעשית כהנת בנישואיה, הלכך גירושיה חוב הם לה שמאבדת מעלה זו, שלא כעבד שכל אכילתו אינה אלא מחמת שהוא קנין הכהן אבל אינו זוכה בעבדותו בכל מעלה עצמית שמאבדה ביציאתו.

ויש להוסיף עוד סייעתא לדבר, שהרי מצינו בבת ישראל שאוכלת בתרומה מחמת זרע מכהן, אף אם הזרע אינו כהן, כגון שנישאה לכהן ומת בעלה ויש לה ממנו בן-הבת - שאוכלת

ובזה יתבאר שינוי לשונות הגמרא בדקדוק גדול, דאמרינן ביבמות (נז.) 'אלא מעתה בת ישראל שניסת לכהן ומית ליה - תיכול, שכבר אכלה. אלא כיון דמית ליה פקע ליה קדושתיה מינה הכא נמי וכו'. ואילו להלן (נז.) אמרו 'שכבר אכלה לא אמרינן, דאלת"ה בת ישראל שניסת לכהן ומית תיכול שכבר אכלה. ורבה התם פקע קניניה הכא לא פקע קניניה' - ויש לדקדק אמאי נקט הכא 'קדושתיה' והכא 'קניניה'. אך לפי האמור הלא שני הענינים איתנהו שמחמתם יכולה לאכול בתרומה; קדושת כהונה דאיתוסף בה מחמת בעלה הכהן, וקנינו של הכהן בה. ואם כן, בסוגיא בדף נו שבאה הגמרא להשוות מת בעלה למת בנה שיש לה מנשואי כהן, נקטה הגמרא 'פקעה קדושתיה' - שהרי באוכלת מחמת זרע ודאי אין אכילתה מחמת קנין כהן רק מחמת מעלה עצמית דידה כנ"ל, וא"כ השוואת הדברים שם מתייחסת בהכרח לדין קדושה שחל עליה לאכילת תרומה מחמת בעלה, מקרא ד'כל טהור בביתך', דומיא דאוכלת מחמת זרע. לא כן בסוגיא בדף נז כולה מיירי בנתקדשה לכהן ולא נישאה לו, והרי לפי מה שנתבאר בשיטת רש"י אכילת הארוסה אינה אלא מחמת קנין הכהן שיש בה ולא מחמת מעלתה העצמית, ולכן נקטה הגמרא 'קניניה' - שרק משום הקנין אוכלת. הרי בכל מקום נקט הש"ס ענין הראוי לו.

ב) ובזה נבוא לבאר דברי הרמב"ם המופלאים (תרומות ז, כ.) שנתחבטו בו גדולי האחרונים (ע' כס"מ ורדב"ז, מרכ"מ וישועות מלכו), שכהן שנשא שנייה - היא אוכלת בתרומה ועבדיה לא יאכלו. ותמהו המפרשים מה טעם יש בדבר, הלא אפכא מצינו, דחללה אינה אוכלת ועבדיה אוכלים לרבה ורב אשי [ולרבינא אף עבדיה אינם אוכלים משום דקנין שאינו אוכל אינו מאכיל], אבל כשהיא עצמה אוכלת [מטעם שאינה נעשית זונה וחללה באיסור שניה דרבנן, כמוש"כ הרמב"ם בהל' איסור"ב יח, ד] מה טעם יש שעבדיה לא יאכלו. והרדב"ז הראה מקורו בירושלמי (פ"ט דיבמות) דבעי ר' אבון קמי דר' מנא עבדי שניות מהו שיאכלו בתרומה. א"ל שתוק ויפה לך, היא אוכלת ועבדיה אינם אוכלים. אלא שהמפרשים פירשו בתמיה, לומר שיפה שתיקתך מדיבורך שהרי לא יתכן שהיא תאכל והם לא יאכלו, אבל הרמב"ם פירש בניחותא. ואין מובן מה טעם יתכן בדבר, ועוד תגדל התימא במה שנקט כן ר' מנא כהנחה פשוטה שאין צריך לשאול עליה.

ונראה, דהנה יש לחקור לפי מה שהראנו לדעת דתרי דיני איכא באכילת תרומה לאשת כהן; מכח קנין כספו דכהן, ומכח עצמה שהיא ככהנת; האם עבדי האשה שאוכלים, כח אכילתם הוא מחמת הבעל הכהן, וכמו עבדים שקנו עבדים דאכילת עבדים שניים מכח הכהן היא, מפני שהם קנין של קניינו [דהא לעבדים גופייהו אין כח עצמי באכילת תרומה עד שיאכילו מחמתו את עבדיהם] או דלמא אכילתם הוא מחמת האשה גופא שהרי היא ככהנת, וכבת כהן שקנתה עבדים. והנה הגרי"י (בזכר יצחק לא) נקט שעבדיה אוכלים רק מכח הבעל ולא מכחה, שכח כהונה של אשת כהן לא מהני אלא לעצמה ולא להאכיל אחרים.

והרי לא יתכן לשני דינים בלא שתי ילפותות. מעתה יש לומר בשיטת רש"י שהם הם שני המקראות; קרא ד'קנין כספו' מדבר בכל קנייני הכהן שאוכלים מחמתו כגון עבדו ובהמתו, ובכלל זה אף אשתו ארוסה שהיא קנינו ואוכלת מחמתו דומיא דשאר קנייניו, ואילו קרא ד'כל טהור בביתך' מדבר בפשוטו בבני ביתו כגון בניו ובנותיו, ונתרבה בספרי אף אשתו הנשואה שהיא 'ביתו' של אדם (ע' ריש יומא), ובהאי קרא מיירי בדין אכילה עצמי שהיא כ'כהנת', דומיא דבניו ובנותיו הכהנים.^ג

ונפ"מ בהנך שני דינים, דבעבד שאין בו כח אכילה עצמי, אין בו קיום מצות נתינה רק עד כמה שיש בזה דין נתינה לרבו, וא"כ מהכתוב ד'כל טהור בביתך' למדנו שיש באשת כהן דין נתינה מצד עצמה [ואף בגוונא דאין לבעלה רשות בה]. וע' בשיעורי הגרש"ר קדושין י.^ד

ועוד מצינו נפקותא בשיטת רש"י במקום אחר, באופן שהולך הוא לשיטתו הנ"ל לחלק בין ארוסה לנשואה. דהנה אמרינן בגמרא (יבמות סז: כתובות נח.) שישב אינו מאכיל בתרומה את יבמתו, ד'קנין כספו' אמר רחמנא והאי קנין דאחיו הוא. ונקט רש"י שדרשה גמורה היא ודין תורה. ור"ת הקשה מדברי התוספתא והירושלמי שמדאורייתא שומרת יבם אוכלת בתרומה. והריטב"א (ביבמות שם) כתב אליבא דרש"י שיש חילוק בין מת הבעל קודם כניסה לחופה או אח"כ, שאם מת מהאירוסין אינה אוכלת בתרומה כיון שפקע קנינו של בעל, ומחמת היבם אינה אוכלת דלאו 'קנין כספו' הוא אלא קנין דאחיו, אבל אם מת לאחר שנשא ממשכה היא לאכול מחמת המת [ובזה מיירי הירושלמי והתוספתא]. ותמה הקרן-אורה על טעם הדבר, דהיכן מצינו שנמשך קנין הבעל עליה לאחר שמת. וגם אין מובן מה החילוק בין ארוסה לנשואה והלא מדאורייתא שתיהן אוכלות.

אכן לפי הנ"ל אתי רש"י לשיטתו שארוסה אוכלת מחמת הבעל דהיא 'קנין כספו', ועל כן כשמת הבעל מן האירוסין פקע הקנין, וכמו עבדו ובהמתו שאינם אוכלים כשפקע קנין הכהן מהם. ואולם בנשואה הלא כתב רש"י שאוכלת מקרא ד'כל טהור בביתך', ופירשנו שאוכלת מחמת עצמה שנעשתה 'כהנת' בנישואיה, וא"כ כאן שהיא נופלת לפני היבם הרי לא פקעה אישות המת לגמרי [הגם ד'קנינו' פקע], וכפי שבארנו במק"א עפ"י האחרונים שיסוד יבום הוא המשכת אישות המת אצל היבם, הלכך אף בעודה שומרת יבם ממשכה היא לאכול מצד היותה 'כהנת'. ואם כן הרי זכינו לנפקותא גדולה בדין ד'כל טהור בביתך' המוסיף על 'קנין כספו' - ששומרת יבם מן הנשואין אוכלת בתרומה מדאורייתא.

ג ויש להעיר מלשון רש"י בכתובות (נח. ד"ה והאי) דיבמה שנתבמה אוכלת משום שקנאה בבאה וכי היכי דקדושי ביאה מאכילים בארוסה כן מאכילים ביבמה - ומדוע לא הביא קרא ד'כל טהור בביתך' הלא ביבום נעשית כנשואה לכל דבר.

ד גם מסתבר שאין העבד חייב לברך על אכילת תרומה כמוש"כ הרמב"ם בפיה"מ שאין אכילתו בתרומה מעלה היא לו (כן כתב במנחת שלמה ח"ג קמז). משא"כ באשת כהן. עוד נראה שלפי סברת הגר"א יצא שחצי שפחה וחצי בת חורין של כהן שנתקדשה לכהן אינה אוכלת, כיון שבאה לאכול מכח שני דינים נפרדים, מסתבר דבעינן או כולו בשפחות או כולו באישות, ואולם אם ננקוט שגם באישות איכא אכילת קנינו של כהן, יש מקום לומר שאוכלת שהרי כולה קנויה לכהן, הגם שהם שני מיני קניינים.

ואולם נראה להוכיח לאידך גיסא, שהרי כפי האמור לעיל האוכלת מחמת זרע אין לה כח אכילה מחמת כהן אלא מחמת עצמה שהרי אינה קנויה לכהן וגם אותו זרע אינו כהן בדוקא, והרי מפורש בברייתא (יבמות 10). שהאוכלת מחמת זרע מאכילה את עבדיה בתרומה. ומכאן הוכיח הרש"ש (שם 10). שאשת כהן מאכלת את עבדיה גם בלא דינא ד'קנינו שקנה קנין' שהרי האוכלת מחמת זרע אינה קנויה לכהן ואפ"ה עבדיה אוכלים. הרי משמע שעבדי אשת כהן אוכלים אף בלא כח הבעל רק מחמת כח אכילתה גופה".

ועוד הוכחה, דהנה כתב החינוך (רפ) שקנין שלישי אינו אוכל, שלא למדנו מן הכתוב אלא קניינו שקנה קנין, אבל לא קנין קניינו שקנה קנין. ונקטו אחרונים (ע' מנ"ח) שהרמב"ם חולק, שהרי כתב (תרומות ז,יח. וע"ש ברדב"ז) שעבדי אשת כהן שקנו עבדים - יאכלו, והלא אותם עבדים קנין שלישי הם שהרי האשה קנין אחד ועבדיה שניים ועבדי עבדיה שלישים. אלא שיש להקשות, הלא מקור דברי הרמב"ם הוא בתוספתא (יבמות ט,ה) ובירושלמי (ז,א), וא"כ כיצד יפרש החינוך דין זה. ועוד, מהרמב"ם עצמו יש לדייק שקנין שלישי אינו אוכל, שאם כן אמאי הוצרך להביא גוונא דקנין שלישי בעבדי אשתו שקנו עבדים, הלא היה לו להראות גוונא אפילו בדידיה דעסיק ביה, שעבדי עבדיו של כהן שקנו עבדים - יאכלו, ומכך שכתב רק עבדיו שקנו עבדים ועבדי אשתו שקנו עבדים יש לשמוע אפכא, דקנין שלישי אינו אוכל וכשיטת החינוך [ההולך בדרך הרמב"ם בסתמא]. ומזה נראה לאידך גיסא, שאף להרמב"ם קנין שלישי אינו אוכל, ומה שכתב עבדי אשתו שקנו עבדים - לאו קנין שלישי הוא אלא קנין שני, שעבדיה אוכלים מכחה, כדין 'קנין כספו' דכהנת, ועבדיהם אוכלים כדין קנין שני. ומדויק כן בלשון הרמב"ם שבתחילה כתב דין עבדי כהן ועבדי האשה שאוכלים בתרומה ואח"כ כתב דין עבדיו שקנו עבדים ועבדי אשתו שקנו עבדים. הרי משמע מסדר הדברים שעבדי כהן ועבדי האשה תרוויהו קנין ראשון, ועבדי עבדיו ועבדי עבדיה תרוויהו קנין שני.¹

ויש מקום לומר שלפי הרמב"ם אף הארוסה שאוכלת מדין תורה, יש לה גם כח עצמי, ולא כדעת רש"י שחילק בין ארוסה לנשואה כנ"ל. שיתכן שלהרמב"ם אף ארוסה נלמדת מ'כל טהור בביתך' שאוכלת מכח עצמה [מלבד מה שאוכלת מה שאוכלת מחמת הבעל מדינא ד'קנין כספו'], שכן מפורש בספרי שריבו מכפילות המקראות 'כל טהור בביתך יאכל אתו', 'כל

ה ובעת הגר"י יש מקום לומר דדוקא אוכלת מחמת זרע מנישואי כהן דחינון כאילו בעלה בחיים, רק היא מאכילה עבדים כי נשאר בה הדין הראשון להיותה 'אשת כהן', שכן מוכח מהא דאם נישאת לישראל ומת ואח"כ נישאת לכהן או איפכא, ומת גם הבעל השני ויש לה זרע משניהם, לעולם אולינן בתר האחרון, שאם נישואיה האחרונים היו לכהן - אוכלת מחמת זרעו כאילו נשאר בחיים, ואם נישאת לבסוף לישראל - אינה אוכלת מפני שיש לה זרע ממנו וכאילו הוא בחיים (כמבואר ברמב"ם ספ"ז מתרומות), הלכך י"ל שנשאר בה שם 'אשת כהן' לענין תרומה, אבל בכגון אנוסת כהן שיש לה זרע ממנו, לא שמענו שעבדיה אוכלים.

1 אך לשון הברייתא (ביבמות 10). משמע דאשה שקנתה עבדים ועבדים שקנו עבדים חד דינא הוא, ותרוויהו ילפי מ'זכהו כי יקנה נפש קנין כספו' - קנין שקנה קנין. ומה שלא כתב הרמב"ם עבדי עבדיו שקנו עבדים - כי נקט המפורש בברייתא ומגורס ר"ח שם 'עבדיה שקנו עבדים'. והברייתא נקטה דומיא דרישא דמירי באשה.

טהור בביתך יאכלנו' לאשתו ארוסה'. ואמנם רש"י (בפירוש החומש ובגמרא) ותוס' לא הביאו דרשה זו, כי מהבבלי בכ"מ משמע שהארוסה נלמדה מ'קנין כספו', וי"ל דתלמודנו חולק על דרשת הספרי (ע' קה"י קדושין ה), אבל בדעת הרמב"ם אפשר שגם לארוסה יש דין עצמי, הלכך לעולם עבדיה שקנו עבדים הוי קנין שני ולא שלישי.

עכ"פ, כיון שהוכחנו שאשת כהן מאכלת עבדיה גם מחמת עצמה, שהרי היא ככהנת, הרי מעתה יש לומר דבר חידוש, דהנה רבינא פליג ארבא ורב אשי וסובר שעבדי אשת כהן חללה אינם אוכלים משום דקנין שאינו אוכל אינו מאכיל, וכוותיה פסק הרמב"ם (ז,כ). ובפשטות נראה שטעמו הוא שלא נתחדש שקנין מאכיל קנין אחר אלא אם הוא בעצמו אוכל אך לא כשהוא עצמו מנוע מתרומה, וכן ריהטת לשון הראשונים. אכן נראה שהרמב"ם מפרש שרבינא חולק על עיקר היסוד שעבדי האשה אוכלים מדין 'קנינו שקנה קנין' וסובר שאכילתם אינה אלא מכח האשה עצמה שהיא ככהנת אבל לא מכח הבעל כלל, מהטעם שיבואר בסמוך. הלכך כל שהיא עצמה נתחללה מהכהונה ואינה אוכלת, ודאי אינה מאכלת עבדים. וזהו דקאמר רבינא 'קנין האוכל מאכיל וכו' - מאכיל דייקא, כלומר שמכח דינו העצמי לאכול יכול להאכיל אחרים [אבל אילו היה זה רק מכח הכהן, אין עולה יפה לשון 'מאכיל'].

וטעם הדבר נראה עפ"י מה שדייק האבני-מלואים (בתשובה יז) מרש"י כתובות (נח). שאף אשת כהן שנתקדשה בשטר ובביאה אוכלת בתרומה משום דאתקוש הוויות להדדי. וקשה למאי צריך הך הקישא, סו"ס קנינו של כהן היא, וכמו בעבד כהן ובבהמת כהן האוכלים בתרומה הגם שנקנו בדרכי קנין מלבד כסף. ופירש האבני"מ דשאני עבד שהוא קנינו של האדון ממש כשורו וחמורו [ע' ב"ק מט. 'חמרתא מעברתא בעלמא הוא דאזיק'], אבל האשה הלא אינה ממונו של הבעל [כדברי הראשונים גטין ט. וע' קדושין ו: ע"כ דקני ליה גופיה... אשה דלא קני ליה גופה'. ואין זה ענין למה שייסדו האחרונים שיש בקדושין גדר חלות 'אישות' ו'איסור' וגדר 'קנין' - שאין הכוונה לבעלות ממונית רק שיש דינים מסוימים בקדושין שנבחנו בגדרי קנינים], וא"כ המושג 'קנין כספו' באשה משמעו קנין שקנה הכהן בכספו, ולכן צריך למילף בהיקשא שאוכלת גם בקדושי שטר וביאה. משא"כ עבד כנעני שגופו קנוי ואכילתו מחמת שהוא ככספו ורכושו של הכהן, אין בו שום חילוק אם נקנה ע"י כסף אם בשטר ובחזקה. ועל כן סובר הרמב"ם דלרבינא לא נתחדש 'קנינו שקנה קנין' אלא בעבדים הקנויים לרבם קנין גמור כשור וחמור, הלכך גם קנינם נתרבה לאכול מכח האדון, משא"כ באשה שאינה קנויה קנין הגוף לבעלה, אין בעבדיה

ז בזה יל"פ מה שחידשו אחרונים בבאור דברי הירושלמי (פרק הערל - ע' או"ש תרומות ו, ג וקה"י קדושין ה) שארוסה לכהן אינה אוכלת כחזה ושוק. וילת"ק הלא עבדים אוכלים כדתנן בנבחים נה. ומ"ש ארוסה מעבדים הלא תרוויהו קנין כספו. אכן י"ל דהנה קראי דפרשת אמור מיררו בתרומה, וקרא קמא דפרשת קרח ד'כל טהור בביתך' יאכל אתו' מיירי בקדשים קלים כדכתיב להדיא, והוא מדבר רק בנושאה כדאייתא בספרי, וי"ל שאף עבדים בכלל 'כל טהור בביתך' [או משום דגלי קרא בתרומה שאעפ"י שהם זרים אכילתן אכילת הכהן היא וממילא תו ל"צ קרא לקל"ל, משא"כ נשים דאין אכילתן אכילת הכהן]. אבל ארוסה לא נתרבתה בספרי אלא מקרא בתרא דמירי בחלב יצהור תירוש ודגן, הלכך תרומה דוקא ולא קדשים.

ח ויש להעיר שמרהיטת לשון הרמב"ם (ז, א) נראה שהארוסה אוכלת מפני שהיא קנינו, וכעבדים. גם לא הוכיח הרמב"ם באשת כהן קרא ד'כל טהור בביתך' רק קנינו דכהן.

הנפעלת בנכסים אלא ענינה להיות קם תחת המת ורק ממילא זוכה הירוש בנכסים כתוצאה מכניסתו תחתיו, וא"כ חלות שם 'ירוש' והזכיה בפועל בנכסים לאו היינו הך, ועל כן מסתבר שאף כי אין לעובר אפשרות זכיה במזון אבל אין בכך מניעה לחול עליו חלות שם 'ירוש' לקום תחת אביו. והלא לכשילוד זוכה ממילא בכל הנכסים - הרי שהוא 'ירוש' בעצם כבר בשעת מיתתו].

ולפי שלש ההנחות הללו ביאר הגר"ח הטעם שכשיש עובר ואין בנים - אין העבדים אוכלים, שהואיל ויש לעובר שם 'ירוש' הגם שלא זכה בנכסים בפועל, א"כ בהכרח אין שם 'ירוש' אחר לעבדים, שהרי אין לרחוק שם 'ירוש' במקום שיש קרוב, ומאידך אין העבדים שייכים לעובר שהרי אין לו זכיה במזון, ולכן אינם אוכלים בתרומה. משא"כ כשיש בנים אחרים הרי העבדים אוכלים מכחם, שאף שגם לעובר יש שם 'ירוש' מ"מ אין זה מגרע כלום מזכות הירושה של שאר הבנים, דהא כל יורש וירוש יש לו זכות בכל הנכסים כאמור, וכיון שעד שנולד העובר אינו זוכה בפועל בנכסים, הלכך אינו מעכבם מלזכות זכית-ממון שלימה בכל העבדים עד שיוולד.

אלא שעדיין לשון הרמב"ם שם צ"ב [וע' בהשגות הראב"ד] שנימק דינא דרישא שכשאין בנים אחרים אין העבדים אוכלים מפני שהעובר אינו מאכיל אלא הילוד, ובסיפא כתב שכשיש בנים אין העובר פוסל כשם שאין העובר מאכיל. והלא לפי מה שנתבאר טעם דרישא הוא שהעובר לא זכה בעבדים, ולא משום שאין העובר מאכיל אלא שאין העבדים שייכים לעובר. וכן בסיפא, העבדים אוכלים מפני שהם שייכים לבנים ואין לעובר כל זכיה בהם, ולא משום שאין העובר פוסל. ופירש הגר"ח שהואיל ושם 'ירוש' חל על העובר כאמור, הוה אמינא שמצד זה יאכיל את העבדים ובכלל 'קנין כספו' ייחשבו [וכפי שביארנו שהעובר תחת אביו לתפוס ברשותו הממונית, וס"ד שאף זה בכלל 'קנין כספו' הגם שבפועל אין לו תורת זכיה בנכסים], וזהו שכתב הרמב"ם שאין העובר מאכיל ולפיכך נמי אינו פוסל, כלומר ששם 'ירוש' שעליו אינו נותן לו דין 'קנין כספו' להאכיל או לפסול. [ולפי האמור לעיל אפשר להטעים הדברים דכמו שעובר אינו מאכיל לאשוויי לאכילת העבד שם 'אכילת כהן' כך אינו פוסל לאשוויי לאכילת העבד שם 'אכילת זר'].

והנה לכשנתבונן בדברי הגר"ח נראה שיש כאן יסוד חדש; שעבד הקנוי לזר אינו אוכל בתרומה, לא רק משום העדר כח האכלה, אלא עצם קנינו לזר פוסלו מתרומה, שלכן הו"א שהעובר יפסול את העבדים מלאכול הגם שהבנים הכהנים זכו בעבדים זכיה שלימה ואין חסר כלום בכח האכלה שלהם, אלא דמ"מ הואיל ואיכא חלות שם 'קנין כספו' גם כלפי העובר החלל [לפי הס"ד] הרי זה טעם לפסול משום קנין זר, שעצם שם 'קנין זר' גורם פסול בחיוב.

יג וצ"ע מקור לדין זה דקנין זר פוסל. ואף כי מצינו שבת כהן הנשואה לישראל, בעלה פוסלה מתרומה מפני שהיא קנינו של איש זר, מוזיכי תיתי ללמוד קנין עבד מהויה לאיש זר, והלא יתכן דשאני התם שנהפכת לישראלית' כבעלה. ולהמאירי דלהלן בפנים י"ל דילפינן לה ממייעוט 'כספו' עבד של כהן ישראל, אבל אם ננקוט דלא סגי בחלק שותפות כדי להאכיל, מה המקור לקנין זר הפוסל. וצ"ע.

תורת 'קנין כספו' לבעלה הכהן, וכל כח אכילתם בא להם רק מחמתה שהיא כהנת בנישואיה. הלכך אם היא עצמה אין לה דין אכילה כגון שנתחללה - ודאי עבדיה אינם אוכלים.

ולפי זה אתי שפיר בשיטת הרמב"ם דשניה אוכלת ואין עבדיה אוכלים, שאמנם לא נתחללה בביאתה מאכילת תרומה, אבל הלא מדרבנן כופים אותו לגרשה (יבמות פה) וא"כ נהי דהיא עצמה אוכלת כי סו"ס קנין כספו היא, אבל קדושת 'כהנת' אין בה מדרבנן שמדרבנן מיהא אינה 'ביתו' של כהן למקרי בה 'זכל טהור בביתך', הלכך עבדיה אינם אוכלים, שהרי לפי מה שפסק הרמב"ם כרבינא, אין עבדי האשה אוכלים מחמת קנינו שקנה קנין אלא מחמתה שהיא ככהנת, ואישות דשניה שהיא פגומה ועומדת לצאת, מדרבנן מיהת אינה ככהנת.

ג והנה מהגר"ח (בהל' תרומות ח,ד) למדנו יסוד חדש בדין עבד באכילת תרומה, דהנה יוצא מדברי הרמב"ם (שם, כפי שביארוהו הכס"מ והגר"ח) שכהן שמת והניח אשה מעוברת, אם יש לו בנים מלבד העובר - עבדיו אוכלים בתרומה מכחם [ואין העובר מעכב, שפסק הרמב"ם שאין זכיה לעובר (וכ"ה בפיה"מ ביבמות ובנדה) והרי העבדים שייכים כעת רק לבנים הילודים], ואם אין לו בנים אלא העובר - אין העבדים אוכלים. וביארו המפרשים שמקור דינו הוא במימרא דרב ששת (בנדה מג), אלא שצריך להבין בסברא, א"כ גם כשאין בנים מה טעם אין העבדים אוכלים מכח יורשים אחרים שיש לו כגון אב או אחים או אחי האב וכו' - שהרי גם הם כהנים ואילו העובר לא זכה. ותירץ הגר"ח על יסוד שלש הנחות: א). אין לרחוק שם 'ירוש' במקום שיש קרוב [וכבר הארכנו להוכיח כן בשיטת הרמב"ם], וכ"כ האבנ"ז (שיב). וע' קובץ הערות (מ). ב). הירוש יש לו זכות בכל הנכסים, גם כאשר יש יורשים נוספים [וכבר ראינו במק"א² שכן יסדו כמה אחרונים, ונתבאר שם הטעם שגדר דין ירושה הוא לקום תחת המת, הלכך עצם דין הירושה חל על כל יורש וירוש ואין שייך בזה ענין התפלגות בנכסים]. ג). העובר, הגם שנקט הרמב"ם שאינו זוכה בפועל בנכסים, אבל חלות שם 'ירוש' יש בו. [ויש להטעים עפ"י האמור שהירושה ביסודה איננה חלות

ט בירושלמי אמרו דלמ"ד קנין שאין אוכל אינו מאכיל, עבד ערל אינו מאכיל עבדיו. [ואף שדין זה אינו בבבלי, היינו משום דס"ל דערל פומא הוא דכאבי ליה ופרש"י שעומד למול, אבל בעצם שייך דין זה אף בעבדים. וכך ריהטת הדברים, שאותם שנאמר בהם עיקר דינא ד'קנינו שקנה קנין' - עליהם נאמרה ההגבלה דדוקא קנין האוכל מאכיל].

מאידך יש ליתן טעם לשבח ברמב"ם לשיטתו דדוקא באשה אמרינן כללא דשאנו אוכל אינו מאכיל, שהרי לפי מה שנתבאר בפנים להלן בדעת הרמב"ם דקנין זר פועל הפקעה באופן חיובי ולא רק העדר כח האכלה, לפי"ז יש לשאול מה גדר הדין דעבדי עבדיו אוכלים, הלא סו"ס יש בהם קנין זר של העבד [ונהי דאותו זר אוכל, אך לא מכת עצמו אוכל אלא מכת רבו, ואכתי שם 'זר' עליו] - ועל כוחו שגדר הדבר הוא שפי העבד כפי רבו ואכילתו אכילת הרב היא, שאמרה תורה שאין חילוק אם גוף הכהן אוכל או שממונו אוכל. הלכך אכילת עבדי העבדים היא עצמה אכילת העבדים, ותו הוי כאכילת הכהן עצמו [ואין העבדים 'מאכיל', הלכך אף שאינם אוכלים מעצמם מסיבה כלשהי, עבדיהם אוכלים]. וא"כ זה שייך רק בעבד שהוא ממונו של כהן אבל לא באשה שאינה ממונו, ובהכרח שכל מה שעבדיה אוכלים זהו רק מכת היותה 'כהנת' בעצמה אבל כשאינה 'כהנת' אין עבדיה יכולים לאכול שהרי איכא 'קנין זר' עליהם.

י והגר"ח לדרכו צדד לפרש לאידך גיסא, דשניה שחייב להוציאה מגרע גרע בקנינה ואין בה דין 'קנינו' שקנה קנין, ורק היא עצמה אוכלת מחמת עצמה, דסו"ס אשת כהן היא - אבל מחמת דין זה אין לה כח להאכיל עבדים. [ולפי שני הפירושים אם היא עצמה כהנת - עבדיה יאכלו משום שהם קנין כהנת ממש. וצריך לומר דשניה שכתב הרמב"ם היינו ישראלית דוקא ולא כהנת, דלא כאלמנה לכה"ג דרישא שפירש להדיא בין כהנת בין ישראלית].

יא ע"ע בשיעורים טז, ו; סט, ה; קמג, ד; קסב, ב; קעד.

יב שיעור קע ועוד

אינו פוסל בחיוב, והוכיח כן מעבדי חללה, אבל על המאירי והתורא"ש והגר"ח יקשה].

וייש ליישב בהקדם מה שנראה להטעים הך סברא דקנין זר פוסל באופן חיובי, דהנה הגרא"ז (שם) עורר היאך עבד כהן אוכל בתרומה, והלא מצווה הוא במצוות ואיסורין, וכיון שהוא זר מדוע מותר לו לאכול בתרומה. ולא דמי לבהמת כהן שאין בה לאו דזרות. ותירץ דכי היכי שמצינו התר שפחה כנענית לעבד עברי, שהתירה התורה איסור ביאה דש"כ מפני עבודת רבו (עתוס' יבמות ע), הכא נמי התירה תורה אכילת תרומה בעבד כנעני הגם שהוא זר, מפני שיש באכילת העבד הנאה ותועלת לרבו הכהן.

ונראה לבאר באופן פשוט טפי, דהנה מצינו שהטמא והערל פסולים מתרומה, ובודאי גם עבד שהוא ערל או טמא אינו אוכל, והרי חזינן דשאני פסול 'זר' שאינו אמור בעבד כהן, מהנך פסולים שהם גם בעבד. וגדר החילוק הוא דערל וטמא יסוד פסולם הוא פסול הגוף מאכילת תרומה, ואילו זר יסוד פסולו בהעדר זכאות לקבל התרומה. פירוש, אכילת ערל וטמא מהוה חילול לקדושת התרומה בעצם אבל אין להם כל פסול בזכאות לתרומה, שהרי יכול הטמא לקבל תרומה וא"כ להיטהר ולאכול, ושפיר מתקיימת מצות נתינת תרומה כשנתן לכהן ערל וטמא. ואולם פסול 'זר' גדרו אפכא; יסוד דינו הוא שאינו זכאי בתרומה ומזה מסתעף איסור האכילה, שהחמירה תורה את אכילתו באיסור חמור דחילול קדושת התרומה, אבל יסוד הדין הוא בעיקר הזכאות בתרומה, שאינה ניתנת אלא לכהנים ולא לזרים.

ויוטעם הדבר עפ"י מה שביארנו לאחרונה" את דברי הראב"ד (הל' נדרים א,יא) בטעם הדבר דהמתפיס נדרו בתרומה מותר שלא כמתפיס בדבר הנדור, מפני שהחלה והתרומה לכהן נכסיו הן וכחולין לגבי ישראל הן. ובארנו דבריו הסתומים [עפ"י תרועת מלך (א) וקהלות יעקב (פסחים) בדעת הר"ש] דודאי התרומה 'קדש' היא כמפורש בקראי, אך יסוד איסורה לזרים הוא מענין גזל ומזה חל דין 'קודש' [ולא להפך - שיש לה קדושה עצמית ומזה נובע איסור זרות], שהואיל והתרומה ממון כהנים היא הטיילה תורה עליה דין 'קודש' להאסר באיסור חמור לזרים, וזהו יסוד דין תשלומי תרומה". ועל כן אין התרומה בכלל 'דבר הנדור', מפני שאין בה קדושה עצמית שאפשר להתפיס בה, אלא הקדושה שבה מסתעפת מהיותה ממון כהנים. ולפי"ז מוטעם החילוק בין זר לערל וטמא, שעיקר איסור זר הוא מפני שאינו כהן ולא ניתנה לו התרומה ובכך שנוטל את התרומה השייכת לשבט הכהנים חיללה [שהרי יסוד דין 'קודש' שלה הוא בהיותה ממון הכהנים כאמור], משא"כ ערל וטמא שהם כהנים והתרומה מגיעה להם, אלא שגופם פסול מאכילתה. ולכן מובן שעבד של כהן לא אכפת לן במה שהוא 'זר', כי אכילתו 'אכילת כהן' היא

ועיקר יסוד זה מתבאר מדברי המאירי (ביבמות סז), שכתב אליבא דר' יוסי שיש זכיה לעובר, ולדעת רבה דעובר במעי זרה זר ועובר במעי כהנת כהן, אזי כשהאם זרה אין העבדים אוכלים גם כשיש בנים אחרים מהכהן, מפני חלקו של עובר [דאית ליה זכיה] שהוא זר, וכשהאם כהנת - אם יש בנים אחרים אזי העבדים אוכלים מכחם, וכשאין בנים אחרים - אין העבדים אוכלים שאין העובר מאכיל. הרי מוכח שקנין זר פוסל באופן חיובי שהרי כשיש בנים אין חסר בכח ההאכלה [והראיה, שאם העובר כהן העבדים אוכלים הגם שאין העובר מאכיל, הרי דסגי בירושת הבנים לבדם כדי להאכיל] ואעפ"כ אין העבדים אוכלים משום קנין העובר בהם".

אלא שמהמאירי שמענו שני דברים דלא כהגר"ח: א) דסגי בשותפות כהן כדי להאכיל, שלכך בעובר במעי כהנת שירש גם הוא את העבדים, אוכלים העבדים מחמת חלק הבנים לבדם אעפ"י שהעובר אינו מאכיל [ואילו הגר"ח הוצרך להנחה דהבנים הילודים יורשים בפועל כל הנכסים אבל בלא"ה אין העבדים אוכלים].¹⁰ ב) לפי המאירי גם מי שאינו מאכיל, כגון עובר - פוסל הוא באופן חיובי, משא"כ להגר"ח¹⁰. [ועתורא"ש (בשיטמ"ק ב"ב קמב) ואו"ש (תרומות ח,ד). ונראה שהתורא"ש ס"ל כהמאירי דסגי שותפות כהונה כדי להאכיל, וכהגר"ח דמי שאינו מאכיל אינו פוסל בחיוב].

והנה בתורת כהנים (אמור) מיעטו מקרא ד'כספו' עבד של שותפים שאינו אוכל בתרומה. ופירש הרמב"ם (תרומות ז,יז) - דלא כמיוחס לר"ש - שהכוונה לשותפות כהן וישראל בעבד. ויש להקשות אמאי צריך קרא, הלא מסברא ידעינן לה שהרי אין העבד כולו של כהן ומי יאכילנו את חלקו של ישראל". אך להמאירי ניחא, דסגי בשותפות הכהן כדי להאכיל, אלא שנתחדש שקנין הזר בו פוסלו באופן חיובי [וע' אבי עזרי תרומות ח,ד שפירש כן בכוונת התו"כ אליבא דהגר"ח, אך לפי מה שנתבאר הדברים נכונים בדעת המאירי, אבל להגר"ח בשותפין חסר בכח ההאכלה].

אלא שיש לתמוה על יסוד זה דקנין זר פוסל באופן חיובי, והלא לרבא ורב אשי עבדי חללה אוכלים בתרומה מדאורייתא מכח הבעל הגם שהיא זרה לכל דבר - והלא סו"ס יש כאן קנין זר הפוסל. [ואכן במשנת ר' אהרן (יבמות כו) נקט בפשיטות שקנין זר

י' מסברא נראה שכשהעובר זר וזכה בעבדים, ודאי לא סגי בכח האכלה של הכהנים השותפים, והוי כעבד של כהן וישראל שנתמעט בתו"כ. ורק כאשר העובר כהן סגי בהאכלת שאר הבנים, שהעדר כח האכלה של העובר אינו מונע מהשאר להאכיל.

טו כהנרה הקודמת - לא הוצרך הגר"ח להא דהילודים זוכים בכל הנכסים אלא כשהעובר זר, שאם הירושה היתה לחצאין הלא איכא שותפות כהן וישראל, אבל המאירי דמירי בעובר כהן, ודאי סגי בכח האכלה של מקצת מהשותפים.

טז ושמן אין כאן מחלוקת, דהמאירי מדבר למ"ד עובר וזכה, הלכך פוסל כדן שותף זר ומ"מ אינו מאכיל בפני עצמו. ואילו הגר"ח מירי למ"ד אין עובר וזכה, שבוה הנידון של פוסל והנידון של מאכיל תלויים זב"ז; אם חלות שם יורש בלא זכיה בכלל 'קנין כספו' הוא אם לאו.

יז נראה דלולא קרא הו"א דכל היכא דאיכא הנאת כהן סגי גם אם כרוך הדבר בהנאת זר, דא"א להא בלא הא. [וכדוגמת שוחט בהמה ביו"ט שחציה של ישראל וחציה של נכרי דשרי דא"א לכזית בשר בלא שחיטה. ונראה שה"ה דשרי לעשות מלאכה עבור עבד שחציו של ישראל וחציו של נכרי (לפי מה שנראה לפום ריהטא שמותר לעשות מלאכה עבור עבד שהרי מצווה על יו"ט ובכלל 'לכס' (הוא)].

יח שיעורים ריג רטו.

יט ובוה מוטעם הדין המיוחד דהתשלומין נהפכים להיות 'קדש', דהא כל עיקר גדר הקודש בתרומה הוא מעצם היותם ממון כהנים.

וכן תירץ האמר"מ לפי דרכו. אבל לפי מה שהוכחנו לעיל שאוכלת גם משום קנין כספו כדין העבד, קשה אמאי לא תאכל החללה מכח הבעל כמו העבד שהוא זר ואוכל מכח רבו.

ויש לומר עפ"י מה שכתב בקהלות יעקב (יבמות מ) מחכם אחד להוכיח מכמה מקומות שבחללה מלבד היותה זרה, יש בה פסול חיובי דשם חללות הפוסלה מתרומה. והוכיח כן מהסוגיא ביבמות (סח): דנבעלה לפסול לה נפסלה לכהונה מק"ו דגרשה שמתרת בתרומה ואסורה לכהונה, זו שאסורה בתרומה אינו דין שפסולה לכהונה - והשתא אם חללה אינה אלא זרה, מהיכי תיתי לפוסלה לכהונה ממה שאסורה בתרומה, והלא היא כשאר זרה שאסורה בתרומה ומותרת לכהונה. אלא מוכח שיש בה פסול בחיוב לתרומה, וכגון ערל וטמא, ולמדו פסול זה גם לאיסור כהונה מפסול דגרשה לכהן. ואולם מלבד הפסול שבחיוב ודאי יש בחללה גם כן העדר כהונה, ונפ"מ שבנה חייב בפדיון, שלא ככהנת (כמבואר בבכורות מז). וכן נפ"מ שעבדי בת כהן שנתחללה אינם אוכלים בתרומה, ואילו היה בה רק חלות פסול כערל וטמא, הלא עבדי ערל וטמא אוכלים בתרומה (כדתנן ר"פ הערל). ויש להוסיף נפקותא, דבת כהן שנתחללה אינה נוטלת בורוע לחיים וקובה, הגם שבאותן מתנות אין פסול דערל וטמא דהא חולין גמורים הם - אלא מפני שהיא זרה אין לה זכות במתנות.

ועכ"פ הרי מובן שהחללה הנשואה לכהן אינה אוכלת בתרומה, שאמנם מצד היותה זרה אין חסרון שהרי היא קנין כספו, אך משום הפסול החיובי דחללות פסולה היא לכהונה.

ולפי זה הרי מתורצת הקושיא הנ"ל על המאירי והגר"ח, היאך עבדי חללה אוכלים מדאורייתא לרבא ורב אשי מכח הבעל, הלא יש בהם חלות פסול משום קנין זר של החללה - אך להאמור מבואר היטב, שמצד זרות שבה הלא היא נשואה לכהן ואכילתה נבחנת כאכילת הכהן ושימוש [וכאכילת עבד כהן שאעפ"י שהוא זר מ"מ אכילתו אכילת כהן], הלכך גם לעבדיה יש זכאות בתרומה מכח הכהן, ורק היא עצמה אינה אוכלת מחמת הפסול החיובי שבחללות, וכדין ערל וטמא, אבל פסול זה אינו מונע את אכילת עבדיה שהרי עבדיו של ערל וטמא אוכלים בתרומה (כדתנן ר"פ הערל). והביאור בזה כנ"ל דערל וטמא אין חסר בזכאותם בתרומה ורק שיש בהם פסול חיובי לאכילה, וכלשון הגמרא (סו). פומייהו הוא דכאיב להו. נמצא שחללה אשת כהן אין לבוא בה מצד זרות רק מצד חלות פסולות, הלכך עבדיה אינם 'קנין כספו' של זר.

ד) אלא שלפי המהלך האמור עדיין נותרה לנו קושיא הגרא"ו, שלפי מה שכתב הרמב"ם (איסור"ב יח, ג) ששפחה שנשתחררה הרי זו 'זונה' ואסורה לכהן, אם כן היאך שפחת כהן אוכלת בתרומה והלא 'זונה' היא ואסורה בתרומה, כשם שאשת כהן שהיא זונה או חללה אסורה בתרומה. ומחמת קושיא זו חידש הגרא"ו שאשת כהן אינה אוכלת מכחו כעבד ושפחה רק מחמת שחל עליה שם 'כהנת', הלכך כשהיא זונה וחללה שוב אינה 'כהנת', משא"כ שפחה אעפ"י שהיא זרה התירה תורה אכילתה

ולא אכילת זר, שהרי אין באכילתו פגיעה בממון הכהנים אלא אדרבה, זהו חלק מזכות הכהנים בתרומה, שגם עבדיהם יאכלוה. משא"כ עבד ערל או טמא ודאי אינו אוכל, שאלו פסולים מצד עצמם ולא מחמת לקיחת ממון כהן והעדר זכאות בתרומה.²

ואם כן הרי אפשר להטעים לפי"ז את היסוד האמור שקנין זר פוסל באופן חיובי; שכיון שאכילת עבד כהן היינו משום שנחשבת כאכילת הכהן, וא"כ מצד הסברא היה בדין שעבד השייך לכהן ולישראל יאכל, שהרי הכהן משתמש ו'אוכל' בתרומה זו בכך שעבדו אוכלה, ומאי אכפ"ל בחלק ישראל. - אלא שדרשו רז"ל שאינו אוכל, ובהכרח שגדר הדבר הוא שגילה הכתוב שבעלות הזר פוסלת באופן חיובי, מאחר וגם הזר משתמש באכילה זו. הרי ששם 'אכילת זר' הוא הפוסל ולא משום העדר כח האכלה.

ולפי"ז יש לדון במה שחילקו כמה מהאחרונים בין אכילת בהמה המשותפת לכהן ולישראל לאכילת עבד של כהן וישראל, דדוקא בעבד דאיכא איסור זרות נתמעט עבד השותפין משא"כ בבהמה שאין שייך בה איסור זר'. כן נקט בתשובת פנים מאירות (ח"א יא) להתיר האכלת בהמה משותפת³. ואולם כמה אחרונים (ע' אמרי בינה שבת ג; ישועות מלכו ז, יז; זרע אברהם לר"א לופטביר, פו) הביאו מהירושלמי (תרומות יא) שאין מאכילים בהמת שותפין של כהן וישראל [ויש בדבר נפקותא מעשית, בתיקון שיעץ הגר"מ טיקוצנסקי (בספר ארץ ישראל) להשתמש בפירות תרומה בזה"ז בהאכלת בעלי חיים של הציבור ע"י הקנאת הבע"ח לכהן; האם סגי בשותפות כהן בבהמה או צריך להקנותה לגמרי לכהן], ולפי האמור מובן טעמם כי גם בעבד אין לתא דאיסור זרות בעצם, משום שאכילתו נבחנת כשימוש הכהן, ורק ששותפות של ישראל פוסלת באופן חיובי וא"כ ה"ה בבהמה. [ולא דמי להדלקת נר בשמן של תרומה שנהנים ממנו כהנים וזרים, דהתם ההנאה היא מידי דממילא ונר לאחד נר למאה, אבל כאן הלא מאכיל בידים דבר שיש בו קנין זר].

נמצא מעתה, הא דבת ישראל הנשואה לכהן אוכלת בתרומה ואין בה איסור זרות, שני טעמים יש בדבר; חדא דנעשית 'כהנת' ואינה זרה [ולרש"י היינו בנשואה דוקא ולא בארוסה]. ועוד, שאכילתה נבחנת כאכילת הכהן מפני שהיא קנין כספו, ואין כאן 'אכילת זר'.

והנה הערול"נ (יבמות נו) והאמר"י-משה (יג) הקשו אמאי חללה הנשואה לכהן אינה אוכלת, נהי דנתחללה מן הכהונה והריהי כזרה לכל דבר (כדאמרינן ביבמות עד וברמב"ם תרומות ו, ז), סו"ס מה נשתנתה מישראלית זרה הנשואה לכהן שאוכלת. ואמנם אילו היינו אומרים כסברת הגרא"ו שאשת כהן אוכלת רק משום היותה 'כהנת' ולא משום קנינו בה - הוה ניחא, שהחללה הואיל ומופקעת מן הכהונה הרי אין יכול לחול בה שם 'כהנת'.

כ ונראה שזה עומק סברת הרשב"א (בנדרי"ב). שהתרומה אינה דבר הנדור דלאו כקרנן היא שהרי נאכלת לעבדיו ושפחותיו. וכן לשון המאירי שם: 'שמאחר שהם נכסי כהן לגמרי להאכילה אף לעבדיו ולשפחותיו והתורה אסרתה לזרים לא דבר הנדור הוא אלא דבר האסור' - כלומר יסוד האיסור הוא אך משום ממון כהן, לכך מותר לקנינו ואסור לזרים.

כא וכ"כ בזכר יצחק כו, וכשן נקט הגרש"א (מנח"ש ח"ג קמז).

משום שהיא טובתו של כהן וכנ"ל. ואולם לפי האמור שגם באשת כהן יש דין אכילה מכח קנין בעלה, הדרה קושיא לדוכתה. ועוד קשה לפי האמור שב'זונה' איכא חלות פסול הגוף מתרומה ולא רק העדר זכאות, והרי לא התירה תורה פסול-הגוף כגון ערל וטמא של עבד משום אכילת רבם הכהן, וא"כ הדר תקשי היאך שפחה אוכלת בתרומה והלא 'זונה' היא.

אכן מצינו שלשה תירוצים לקושיא זו, ונזכירם כאן בקיצור: (א) תירוץ הגר"ח (בסטנסיל קדושין כ) ששפחה אינה 'זונה' בעצם רק ביאתה ביאת זנות מפני שאין בה תפיסת קדושין. אכן תירוץ זה צ"ב שהרי אף לאחר שנתשחררה שכבר יש בה תפיסת קדושין כתב הרמב"ם שיש בה דין זונה. הרי חזינן שחל בה שם פסול ולא

רק שביאתה ביאת זנות. (ב) תירוץ הגר"מ סולוביצ'יק (מובא בחדושי הגר"ח בכורות מז) ששם 'זונה' פוסל רק לכהונה ולא לתרומה, שבתרומה הפסול הוא רק מחמת שנבעלה לפסול לה, כדילפינן לה מ'זבת כהן כי תהיה לאיש זר'. וא"כ שפחה שלא נבעלה לפסול לה - לא נפסלה לתרומה^כ. (ג) תירוץ חכ"א המובא בקהלות יעקב שם, דדוקא לאחר שנשתחררה השפחה חל בה שם 'זונה' [וכן בגיורת שנתגיירה], אבל בהיותה שפחה אין שם 'זונה', דאינו שייך אלא בישראלית. ויש להאריך בענין זה אלא שקצר המצע.

כב וע"ע בית ישי מו,ב.

